

Veel plannen bij Oost-Europese melkveehouders

De meeste melkveehouders willen het liefst veel melken als strategie naar de toekomst. De Oost-Europese melkveehouders zien daarbij de toekomstige EU-landbouwpolitiek en de markt als een grotere bedreiging dan onze veehouders, terwijl Nederlandse veehouders afschaffing van de quotering zelfs als een uitdaging zien. Onze veehouders lijken echter meer afwachtend met strategievorming.

Abele Kuipers
Wageningen UR
Carolien de Lauwere
LEI Wageningen UR
Agata Malak-Rawlikowska
University of Live Sciences, Polen
Aldona Stalgienė
Lithuanian Agricultural Economic Institute
Marija Klopčič
University of Ljubljana, Slovenië
Auke Spijkerman
student Van Hall Larenstein

In een driejarig onderzoek worden de ontwikkelingsstapen in de melkveehouderij in Oost-Europa bestudeerd, met Nederland als referentieland. De bedoeling is om inzicht te krijgen in de verschillen en overeenkomsten. Veehouders in Polen, Litouwen en Slovenië zijn uitgebreid geënkquêteerd. Daarnaast zijn ook groeps-sessies met veehouders gehouden waarin toekomstplannen voor hun bedrijf werden geformuleerd en kritische succesfactoren benoemd. Dit leidde tot meer inzicht in de antwoorden op de enquête. In elk land zijn circa 350 enquêtes verzameld in 2012, terwijl in Nederland 102 veehouders zijn geënkquêteerd in het voorjaar van 2013. Getracht is alle grootteklassen van bedrijven zo representatief mogelijk vertegenwoordigd te krijgen in de steekproef.

Karakterisering veehouderij vier landen
In Polen heeft men 170.000 bedrijven die melk leveren. Daarnaast zijn er ook zo'n 250.000 die melk voor eigen gebruik produceren. Dit soort bedrijfjes dient veelal als een soort pensioenvoorziening en vervullen als zodanig een belangrijke maatschappelijke rol. Het aantal melkleverende bedrijven in Slovenië bedraagt 7.000, in Litouwen 45.000 en in Nederland 18.000. In Litouwen heeft men naast veel kleine bedrijven met minder dan 10 koeien, 300 heel grote ondernemingen met meer dan 500 koeien. Deze bedrijven, voortgekomen uit de vroegere staatsbedrijven, nemen 40 procent van de nationale melkleveranties voor hun rekening. De bedrijven in ons onderzoek zijn gekarakteriseerd in tabel 1. Het gemiddeld aantal koeien van deze groep bedrijven ligt overigens hoger dan de nationale cijfers.

SLOVENIË

Zelfkandend bedrijf in berg-landschap in Slovenië.

Foto: Wageningen UR

van de melkcomvang staat voorop, met Polen op kop (80 procent van de veehouders). Diversificatie in andere agrarische takken (een gemengd bedrijf) als toekomstrichting komt veel voor in Litouwen (43 procent van de veehouders), terwijl diversificatie in niet-agrarische activiteiten, zoals agro-toerisme, het hoogste scoort in Slovenië (27 procent van de veehouders), maar opvallend ook in Nederland. Hierbij valt te denken aan een boerderijcamping en thuisverkoop. Horizontale coöperatie en ketenintegratie als doel vinden we het meest in Polen en Slovenië. We hadden juist een hoge mate van interesse voor ketenintegratie verwacht in Nederland. Mogelijk dat de Nederlandse

veehouders de ketenstructuur al voldoende sterk vinden. En die ketenstructuur is inderdaad ook het sterke punt van de Nederlandse veehouderij ten opzichte van die in de andere landen. Maar liefst 50 procent van de Nederlandse veehouders verkiest als een van de drie opties 'een afwachtende houding' te gaan aannemen, maar wel met de optie om op een geschikt moment in actie te komen.

Tabel 1

Karakteristiek van geënkquêteerde bedrijven.

	Litouwen	Polen	Slovenië	Nederland
Aantal koeien	33	24	31	99
Melkproductie/koe/jr	5.391	5.118	6.669	8.408
Aantal ha's in gebruik	97	36	31	62
– waarvan gehuurd	55	9	17	22
Aantal percelen	15	15	31	–
% weidegang	95	75	39	72
% ligboxenstal	21	17	47	95

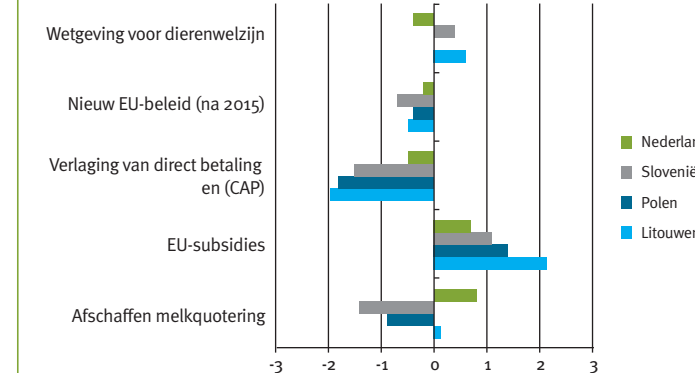
Tabel 2

Keuze van strategieën voor komende 5 jaar in % van totaal aantal veehouders (3 keuzes per veehouder mogelijk).

	Litouwen	Polen	Slovenië	Nederland
Verhuizing en/of nieuwe start	12	11	9	26
Melkproductie uitbreiden	70	81	55	63
Afwachten	35	25	22	53
Diversificatie in andere agrarische takken	43	19	24	12
Keten-integratie	16	37	38	9
Diversificatie in niet-agrarische activiteiten	8	9	27	20
Coöperatie met andere veehouders	22	47	39	26

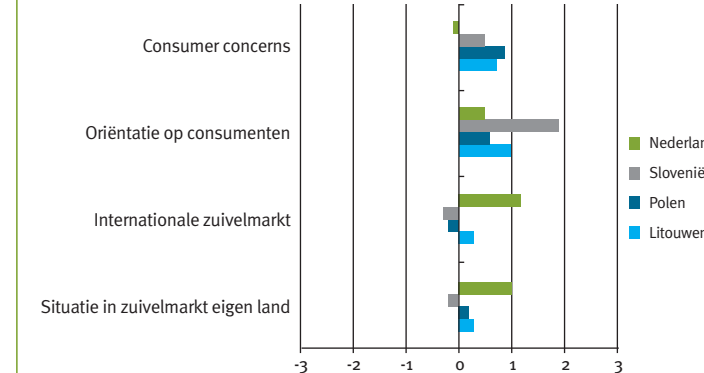
Figuur 1

Kansen en bedreigingen van het Europese landbouwbeleid (–3 = grote bedreiging; +3 = grote kans).

Figuur 2

Kansen en bedreigingen van de (internationale) markt (–3 = grote bedreiging; +3 = grote kans).

Een verklaring zou kunnen zijn dat in de Oost-Europese landen de urgentie van modernisering en uitbreiding sterker wordt gevoeld.

Knelpunten

Ook de bedrijfsmiddelen werden gescoord van gemakkelijk tot moeilijk beschikbaar. Land en arbeid scoren allebei zeer laag, dus moeilijk verkrijgbaar. Arbeid schijnt wel iets makkelijker beschikbaar in ons land. Daarbij speelt dat in ons land veel Poolse arbeiders worden ingezet, terwijl in Polen een grote schare Roemeense arbeiders werkzaam is, veelal seizoensgebonden. Blijkbaar lost arbeidsmigratie slechts deels het arbeidsprobleem in de landbouw op. Poolse en bijvoorbeeld veel Litouwse veehouders blijken aardig content over het verkrijgen van investeringssubsidies. Dit is veel minder het geval in Nederland en Slovenië. Inderdaad viel in de Oost-Europese landen op dat veel toekomstige keuzes gebaseerd zijn op het wel of niet verkrijgen van EU-subsidie, zoals voor een tractor, melkrobot of stal. De vraag is of dit bedrijfsmatig wel tot de meest optimale keuzes leidt.

Netwerk

De Oost-Europese landen leunen (nog) sterk op de landbouwvoorlichting, zoals wij die in de jaren negentig kenden (50-70 procent van de veehouders noemt de voorlichting als aanspreekpunt voor belangrijke beslissingen). Op de tweede plaats staat de dierenarts (25-30 procent noemt de dierenarts). In Polen speelt de melkverwerker nog een rol en in Slovenië de traditionele landbouwcoöperatie met een gezamenlijke inkoop van voer en melk. In Nederland is de toeleverancier de belangrijkste persoon in het netwerk van de veehouder (50 procent noemt de toeleverancier), terwijl de dierenarts op de tweede plek komt als bedrijfsadviseur (40 procent noemt de dierenarts). De fokkerijorganisaties worden alleen in Slovenië en Nederland als ondersteunend gekenschetst.

Maatschappij als kans of bedreiging

Het nieuwe EU-landbouwbeleid wordt als een zorgpunt gezien in alle landen, maar toch in mindere mate in ons land (zie Figuur 1). Logischerwijze reageert men sterker negatief op een verlaging van de directe betaling dan op het meer abstracte toekomstige landbouwbeleid. Hierop aansluitend reageert de Nederlandse veehouder ook minder enthousiast op de EU-subsidies dan zijn Oost-Europese collega's, ondanks dat de EU-subsidies in ons land het hoogst zijn. De afschaffing van de melkquotering ziet de Nederlandse veehouder als een kans, terwijl dit juist als een bedreiging wordt ervaren door zijn Oost-Europese collega's. In Litouwen reageren de veehouders verschillend. Mogelijk dat de grote veehouders dit ook als een kans zien. Daarentegen wordt regelgeving op het gebied van dierenwelzijn juist door de Nederlandse veehouders als een bedreiging gezien. Wellicht omdat onze maatschappij op dat vlak kritischer is dan in Oost-Europa.

De markt als kans of bedreiging

De Nederlandse veehouders zien wel degelijk kansen op de internationale en eigen markt (zie Figuur 2). Dit sluit ook aan bij de waarneming dat een aanzienlijk deel van de Nederlandse veehouders de afschaffing van de quotering wel ziet zitten. Een deel van de Litouwse veehouders ziet ook wel mogelijk-

heden, maar de Poolse en Sloveense veehouders zien de globalisering van de zuivelmarkt somber in. Daarentegen zijn de Sloveense veehouders juist wel sterk op de klant, de consument, georiënteerd. De Nederlandse veehouders laten dit blijkbaar met een gerust hart aan de zuivelorganisaties over, terwijl de Sloveense veehouder contact met de klant zoekt om zijn product aan de man te brengen. 'Consumer concerns' worden door de Nederlandse veehouder als lastiger ervaren dan door zijn Oost-Europese collega's die het veeleer als makkelijker zien om het publiek tevreden te stellen.

Vertrouwen

De Nederlandse melkveehouder blaakt van vertrouwen vergeleken met zijn Oost-Europese collega's. De Nederlandse veehouder is positiever over de toekomst. Hij is minder financieel conservatief en is niet bang voor de internationale marktsituatie. 39 procent van de Nederlandse veehouders zegt dat hun inkomen bovengemiddeld is ten opzichte van alle agrariërs. In de drie Oost-Europese landen zegt maar 11 tot 19 procent dit. Andere competentie- en ondernemerseigenschappen verschillen niet zoveel van elkaar. Het ambitieniveau lijkt wat hoger te zijn bij de Poolse en Sloveense melkveehouders. Dit zou ook kunnen verklaren dat de Nederlandse veehouders relatief vaker zeggen een 'afwachtende houding' aan te nemen ten aanzien van toekomstplannen van hun bedrijf.

LITOUWEN

Bedrijf van Zita Juzokienė in het noorden van Litouwen.

Foto: Wageningen UR

POLEN

Bedrijf van Krzysztof Różalski, Mazovia-provincie in centraal Polen.

Foto: Wageningen UR

POLEN

De Milkomat voor consumenten.

Foto: Wageningen UR